

VOLUNTARIS: *deixebles i ciutadans*

Pedro Coduras, sj.

Introducció

- I. El Voluntari en tant que ciutadà
- II. El Voluntari en tant que deixeble
- III. Voluntari social com a ciutadania cristians

Notes

- Apèndixs de Cristianisme i Justícia
 - Un repte per al voluntariat
 - La identitat del voluntariat. Decàleg
 - Qüestionari per al treball en grups

Pedro Coduras és jesuïta aragonès, psicòleg, ha col·laborat amb el Voluntariado de Marginación Claver, i actualment és director del Proyecto Hombre a Saragossa

INTRODUCCIÓ

Amb el títol de Voluntaris: deixebles i ciutadans volem expressar la tensió en què tot cristià/na es troba en la nostra societat. Seguir Jesús de Natzaret formant part de la comunitat cristiana, i alhora, col·laborar en la construcció de la societat en tant que ciutadans/nes, són les dues tasques bàsiques de tot/a creient en el Déu de Jesús.

Aquesta tensió va acompanyada uns cops de trencaments i en d'altres de subratllats en un pol o en l'altre. Si ens resulta difícil d'admetre qualsevol tensió existencial, encara més ens ho resultarà aquesta, que posa en qüestió quelcom tan essencial a l'ésser humà com és la seva identitat. Des dels diferents accents que trobem en el Nou Testament fins a l'evolució doctrinal expressada en els documents de l'Església, es fa palès el continuat esforç de la comunitat cristiana per respondre honestament i en profunditat a aquesta doble pertinença: ser deixebles i ciutadans.

Tesi d'aquest quadern

La tesi d'aquest quadern és que el voluntariat social permet, com molt poques activitats humanes, que la persona realitzi simultàniament la seva identitat com a ciutadà/na i com a cristià/na.

No es tracta de fer cap anàlisi del voluntariat a Espanya, ni d'una reflexió filosòfica o sociològica sobre aquest fenomen social. El lector que busqui més informació en aquesta línia pot consultar les obres de Garcia Roca, Wuthnow i als Cuadernos para la Promoción del Voluntariado. Trobarà les referències en les notes.

Aquest quadern ajudat per aquells estudis pretén aportar alguna pista per a la reflexió creient sobre el voluntariat. I amb aquest motiu,

definirem, en primer lloc, de quin voluntariat estem parlant i quines són les seves característiques, pel que fa a la seva participació en l'acció social;

analitzarem, en segon lloc, quin tipus de voluntari sorgeix de la motivació cristiana i com es relaciona aquesta activitat voluntària amb el seguiment de Jesús;

i, finalment, suggerirem les característiques del voluntariat social viscut des de la fe. També la seva contribució com a ciutadania cristiana a un ideal de societat basat en la inclusió i la participació, en la justícia i la fraternitat.

Voldríem acompanyar l'experiència de multitud de cristianes i cristians que ofereixen part del seu temps i energies al servei de l'altre, de l'exclòs.

I. EL VOLUNTARI EN TANT QUE CIUTADÀ

La paraula voluntariat defineix realitats molt diferents. Aquesta diversitat suggereix la gran riquesa de la participació humana, però amaga el risc de defensar algunes activitats i grups d'interessos que no responen a allò que aquí considerarem com a voluntariat. Vegem-ne tres definicions, provinents d'àmbits diversos, per tal de constatar aquesta diversitat:

- En la resolució, adoptada pel Parlament Europeu el desembre del 1983, hi retrobem les quatre característiques de base: el voluntariat no és obligatori, és interessant per a la societat, normalment no remunerat, i es realitza en un quadre més o menys organitzat .(1)

- Serà voluntari qui actua desinteressada ment, amb responsabilitat, sense remuneració econòmica, en una acció realitzada en benefici de la comunitat, que obeeixi a un programa d'acció amb voluntat de servir; és una activitat solidària i social, el treball del voluntari no és la seva ocupació laboral habitual, és una decisió responsable que prové d'un procés de sensibilització i conscienciació, respecta plenament l'individu o individus als quals dirigeix la seva activitat i pot treballar de forma aïllada, tot i que en general actuï en grup .(2)

- El voluntariat social acaba entenent-se com un servei gratuït i desinteressat que neix de la triple conquesta de la ciutadania: com un exercici de l'autonomia individual, de la participació social i de la solidaritat amb els últims .(3)

Progressivament, les tres definicions van limitant l'àmbit del terme. La primera tracta d'abastar qualsevol acció voluntària. Podria incloure col·legis professionals, grups d'interès, etc. L'última restringeix el voluntariat al fet social, amb una orientació clara de compromís socio-polític i d'inclusió. En aquest quadern, considerarem aquesta última definició com la que millor descriu el tipus d'acció voluntària que es deriva del discipulat cristià.

És important adonar-se que aquesta concepció de voluntariat no parla d'altruisme i encara menys d'heroïtat sinó que fonamenta l'acció voluntària en la posada en pràctica de la ciutadania. Ser voluntari social, per a Garcia Roca, és simplement la conseqüència de prendre's seriosament la condició de ciutadà/na.

Resulta obvi que estem parlant d'una ciutadania responsable i interessada en la justícia. Malauradament, aquesta forma d'entendre la ciutadania no és majoritària en la nostra societat. Però això no implica que només es pugui fer l'opció pels pobres (o la solidaritat amb els últims , tal com s'expressa en la definició anterior) des de la crida al discipulat, al seguiment de Jesús.

Convé aclarir des del principi que, en considerar la motivació cristiana i les seves conseqüències en l'acció voluntària, no estem definint cap nou tipus de voluntariat impossible sense la fe. Com veurem més endavant, cristià qualifica l'acció voluntària, és a dir, li ofereix una motivació, una crida a la radicalitat i un àmbit comunitari. Aquest àmbit possibilita la raonabilitat i el manteniment de la utopia exigida pel voluntariat social tal com aquí el definim.

Però tornem al voluntariat com a ciutadania per tal de subratllar les seves característiques. Més endavant l'analtzarem des de la visió creient. El podem definir a través de tres accions que el caracteritzen.

1. DESCOBRIR LA NOSTRA DIVERSITAT

Sortir del cercle dels nostres amics i nivell social

La construcció d'una societat democràtica exigeix, segons Robert Bellah, anar amb cura . Això suposa una sensibilitat creixent per tal de percebre la situació social, la recuperació de la idea del bé comú i un compromís respectuós i crític amb les institucions socials.(4) Aquesta nova percepció de la societat o comprensió il·lustrada (enlightened understanding) que requereix una més gran informació i exposició a la realitat, és considerada com un dels elements bàsics del procés democràtic.(5)

Arribar a aquesta nova percepció demana estar obert a d'altres realitats socials diferents del grup social al qual pertanyem. Cal sortir del cercle reduït dels nostres familiars i amics, del nostre nivell social i cultural. No n'hi ha prou amb la voluntarietat de la nostra acció, sinó que cal que travessi les fronteres socials que ens divideixen i separen.

El voluntari social creua aquestes fronteres, i aleshores descobreix a la resta de la societat l'existència de vides humanes que necessiten i mereixen ser tingudes en compte. és en el contacte directe amb les persones excloses on el voluntari descobreix el primer impuls de la seva acció: la compassió, no com un sentiment de pena i commiseració, sinó veient la realitat amb els ulls del cor.

No és possible restar indiferent davant el dolor i la ràbia que produeix l'exclusió. és per això que una de les primeres tasques del voluntariat social és relatar les històries, gairebé oblidades, de patiment i de lluita, de negació de dignitat i d'esperança que troba en el seu servei. Així permet que la compassió travessi i impregni el llenguatge utilitarista i individualista de la nostra cultura.

Per la seva implicació amb les víctimes del sistema des del nivell personal i local, el voluntariat pot ser ferment d'una acció social que, sense oblidar la justícia i les seves mediacions, aporti la misericòrdia, la generositat i la gratuïtat que només neixen de la trobada i les relacions humanes.

D'aquí sorgeix la primera pregunta

Comporta la nostra acció voluntària un estil de treball que assumeix el risc de sortir d'allò conegut, del cercle reduït dels iguals (o dels gairebé iguals)?

Aquest estil de treball implica una pèrdua de seguretat; una necessària obertura a aprendre, conèixer i valorar formes diferents de vida i relació; de deixar-se afectar per la realitat davant la qual ens trobem (dolor, ressentiment, internalització de l'exclusió, agressivitat, etc). Que ningú no s'espanti; per tal de complir aquesta primera característica no hi cal l'heroïcitat, n'hi ha prou amb una senzilla presència entre els pobres.

2. REDEFINIR EL BÉ COMÚ

Per als que han estat apartats de la societat, la concepció de bé comú difereix de la que té la societat establerta

El voluntariat, entès com a ciutadania responsable i inclusiva, pretén redefinir la societat en el seu conjunt. Bé Comú és allò que, entre tots, considerem com a objectiu de la nostra convivència, l'ideal al qual tendim.

No hi ha dubte que aquest ideal és entès de manera diferent pels diversos grups que integren la societat. Ni que és un ideal aliè i inaccessible a grans percentatges de la població, el dret dels quals a participar socialment és teòric i, en la pràctica, no reconegut.

Els voluntaris pertanyen, majoritàriament, a sectors socials que poden exercir els seus drets ciutadans i participar en la definició de l'ideal de la societat. D'aquí que a partir de l'acció voluntària sigui necessari generar dinàmiques d'inclusió(6) i de recuperació de dignitat, que permetin la participació dels exclosos del sistema en la redefinició d'aquest ideal.

Un voluntari que s'allunya definitivament de concepcions benèfiques i paternalistes

Es tracta d'establir un diàleg; no el monòleg característic de la beneficència clàssica. Aquest és un dels punts claus de legitimitat del voluntariat, on s'hi juga la seva credibilitat com a agent social.

La rehabilitació de persones dependents, l'assistència a col·lectius en precarietat econòmica o d'altres tipus, i treballs semblants, han de portar a la inserció o inclusió d'aquestes persones en el conjunt de la societat. Hem de treballar per la recuperació dels seus drets de participació política, econòmica i social, tant en els recursos com en les obligacions de la comunitat social a la qual, per dret i dignitat humana, pertanyen.

El voluntari social, si vol evitar el perill d'esdevenir còmplice de la injustícia i de l'exclusió per dedicar-se simplement a apedaçar-ne les conseqüències, ha de manifestar en els seus objectius i en la seva metodologia un element clau: donar protagonisme a les persones que atén. No es tracta de substituir la presència i la veu de l'altre, sinó de recrear l'exercici de la mediació amb una presència lleugera que retorni a les persones carenciades el seu propi protagonisme.(7)

Això que, en teoria, podria semblar tan obvi, a la pràctica no ho és tant. No és fàcil renunciar als nostres interessos (en primer lloc al de redemptors) ni abandonar el nostre individualisme.(8) I encara és més difícil creure que certs col·lectius marginals puguin tenir una paraula a dir sobre ells mateixos (deficients profunds, nens, estrangers, etc.) o, com a mínim, tenir la paraula apropiada, donades les seves característiques culturals, físiques o psíquiques. Com subratlla Toni Català, és impressionant constatar com no se suporta que els altres surtin de la perifèria que els ha estat assignada. Moltes preteses polítiques socials, el que fan és netejar els contextos perifèrics perquè tot continuï igual: cadascú en el seu lloc.(9)

Aposta pel privilegi epistemològic dels pobres

Un voluntariat social com el que aquí definim, aposta pel privilegi epistemològic dels pobres ; és a dir: la realitat es veu millor des de sota , des de fora dels límits socials. I això és quelcom difícil de fer comprendre a aquells que no s'han deixat afectar pels altres, pels aliens, pels diferents; a les persones que redueixen el seu món vital al dels seus iguals i al d'aquells que tenen pel damunt en l'escala social. Tanmateix, qualsevol voluntari/a social sap per experiència que hi ha un lloc i una forma de veure la realitat que eixampla la pròpia visió. Només des d'aquesta experiència es justifica la necessitat de donar veu i protagonisme als exclosos. Perquè si no tinguessin una visió alternativa de la vida, per què donar-los veu? Seria més pràctic continuar nosaltres decidint per ells quines accions a emprendre per resoldre els seus problemes.

Per a aquells que han estat apartats de la societat, la concepció de Bé Comú difereix de la que té la societat establerta . Qüestions com la raça, el sexe i el benestar econòmic tenen un significat diferent, i sobretot, reben un valor diferent. Només la inclusió d'aquells que hem exclòs del nostre sistema pot alleugerir la nostra societat de la ceguesa epistemològica (cecs a

qualsevol visió de la realitat que no respongui a la nostra cultura i interessos) que ens afecta i que fa inherent al sistema la suplantació, la intolerància i la por.

La segona pregunta inclou dues qüestions pràctiques crucials:

Quin paper juguen en el nostre voluntariat els qui se'n beneficien? Participen en els òrgans de decisió? Tenen algun poder respecte als objectius, metodologia i avaluació dels resultats?

Ha canviat la nostra visió de la realitat social a partir del treball voluntari i de la nostra relació amb les persones afectades? Quina contribució específica s'ha produït? Com ha canviat la meua visió de mi mateix, a nivell personal i en relació a la realitat que m'envolta?

Respostes negatives o confuses a les anteriors preguntes ens situarien en el model d'actuació dels conqueridors d'Amèrica o del franquisme en la nostra història recent. Per als primers, els indis eren éssers menors d'edat incapaces de saber què volien o necessitaven. Per al segon, el poble espanyol era immadur per decidir per ell mateix. No és només que la història es repeteix, sinó que som capaçs de justificar els mateixos estils colonialistes i paternalistes d'anys enrere amb arguments ideològics presos tant de la crítica marxista com de la postmodernitat.

3. PROMOURE EL CANVI SOCIAL

Voluntariat significa no només compromís personal amb individus, sinó també amb estructures i institucions

Finalment, el sector voluntari es compon d'una complexa xarxa d'institucions i organitzacions. Això constitueix una de les principals aportacions a la societat de l'anomenat tercer sector , per contraposició al sector públic-estatal i al sector mercantil-empresarial.

Les associacions voluntàries actuen d'intermediàries entre l'Estat i la ciutadania

Aquesta xarxa social distribueix el poder en la societat de tal manera que reafirma el pluralisme polític i salvaguarda les llibertats dels ciutadans. Les associacions de voluntaris actuen d'intermediàries entre l'Estat i la ciutadania, oferint un camí a la participació ciutadana. Ambdós papers (distribució del poder, promoció de la participació) fan de les associacions voluntàries un dels millors exemples del principi de subsidiarietat , postulat en el Pensament Social Cristià. Robert Bellah recupera la rellevància d'aquest principi per a la societat actual quan afirma que el principi de subsidiarietat afavoreix la cooperació social i la descentralització del poder, la qual possibilita 'un nou experiment en democràcia participativa' en el lloc de treball i en la política .(10)

Tanmateix, no tota acció voluntària s'implica en un procés de canvi social: no n'hi ha prou amb l'honradesa i la gratuïtat; cal avaluar el treball per defugir la legitimització del sistema. Subsidiarietat i complementarietat amb les institucions públiques i les seves intervencions socials no equivalen a assistència i recolzament acrítics per part del voluntariat. Més aviat han de promoure noves polítiques socials i comprometre's, no només de manera personal amb individus, sinó també amb estructures i institucions.

El canvi social dinamitzat pel voluntariat social va des de la inclusió dels exclosos en la societat i els seus òrgans de decisió a la promoció d'un nou concepte de justícia, una justícia comunitarista . Es tracta d'una justícia contextual i històrica, que respecta les diferències, que afirma el valor moral de persones i grups, que recolza l'autonomia i el respecte per un mateix,

que domestica l'autoritat i que, finalment, estableix el marc teòric i experiencial per al debat moral en els temes públics.(11) La inclusió, de què hem parlat en l'apartat anterior, està en la línia d'aquest ideal de justícia. De fet, l'acció voluntària en el seu treball d'inclusió suposa el respecte per l'autonomia de la persona, així com la capacitat per a desenvolupar totes les característiques (drets i deures) de la ciutadania. La lluita que les associacions de voluntariat despleguen per una igual dignitat i protecció es basa en la radical identitat comuna de tots els homes. La seva feina lluita contra l'estigma moral que classifica unes persones com a intrínsecament pitjors que d'altres.

La lluita per una ciutadania més ampla i inclusiva no és simplement quelcom pràctic. Comporta un debat ideològic i polític, alhora que un compromís personal i una assumpció de riscos. En la recerca d'una justícia comunitarista, cal implicar-hi no només el voluntari/a, sinó també la seva organització. Els voluntaris socials contacten amb les diverses i ambígues realitats humanes que els donen la convicció d'una necessària i contínua lluita per la justícia. La xarxa d'associacions de voluntaris té l'indefugible deure de reflectir aquestes experiències concretes, transmetre-les a la societat i demanar les mesures socials i jurídiques que responguin a les necessitats dels més desfavorits. L'acció voluntària, si vol ser ètica, no només ha de caminar amb les víctimes, sinó que ha de tenir a favor seu la voluntat de canvi.(12) En la nostra societat, el compromís amb la justícia social és la pedra de toc de la credibilitat, tant de les persones voluntàries com de les seves institucions.

La tercera pregunta és conseqüència directa de l'anterior

Quins objectius de canvi socio-polític persegueixo jo i l'associació a la qual pertanyo? Som capaços de formular alternatives? Quin lloc ocupa en el meu servei la pertinença a una associació?

En el clàssic dilema entre justícia i misericòrdia (recordeu la cèlebre cita de Dostoiewski: "no teniu tendresa, només teniu justícia, per això sou injustos"), aquesta pregunta evita el desplaçament del nostre servei al camp de la beneficència i, per tant, al paper de ximpls útils al sistema. Aquest paper, a més d'engendrar mort i exclusió, s'infla en els gestos heroics d'aquells que només cerquen alleugerir les conseqüències del mal estructural sense tractar de resoldre les causes que l'originen.

Aquest compromís amb la justícia i pel canvi social necessita una motivació radical. No és un temps massa òptim per a l'ètica, per a la implicació radical. Hi ha dos grans pilars per a l'altruisme i l'acció voluntària: la relació amb l'altre i l'encontre amb la transcendència, la divinitat, l'Altre. La combinació d'ambdós dona solidesa al compromís radical, fins i tot en temps de desencís. En aquest apartat ens hem limitat al voluntariat com a expressió de la identitat ciutadana, com a acció nascuda de la mateixa identitat humana que, per arribar a ser-ho, requereix obrir-se a la relació amb l'altre .

Sense negar la força d'aquesta motivació ciutadana, l'experiència quotidiana ens mostra que és difícil assumir els riscos de creuar les fronteres socials, d'implicar-nos en històries i relacions carregades de dolor i confusió, d'acceptar els canvis que tot plegat implica, de perdre la seguretat d'un espai estable i protegit pels drets que adquirim en néixer... en definitiva, viure en la frontera , com diria J.L. Sampedro.

Es fa necessari un relat , sí, un relat, una narració existencial que ens permeti de comprendre el per què d'una opció tan irracional als ulls de molts dels que ens envolten i de la nostra pròpia cultura. és necessària una comunitat de memria que ofereixi una tradició, és a dir, una manera de veure la realitat que doni sentit al sacrifici, no a l'heroisme, sinó als quotidians i aparentment inútils actes de compassió i de lluita per la justícia. Aquí trobem la nostra responsabilitat com a

creients, com a poble a qui s'ha fet el regal de la fe: ser ambaixadors de confiança en un món de sospites.

II. EL VOLUNTARI EN TANT QUE DEIXEBLE

La fe cristiana reclama una nova identitat per aquells que han nascut de l'aigua i de l'esperit (Jn 3,5). "Com es relaciona aquesta nova identitat amb la identitat ciutadana que ens caracteritza com a membres de la societat secular? Quina relació té aquesta nova identitat cristiana amb el voluntariat del qual aquí parlem? La meua resposta és doble: d'una banda, el voluntariat social és una manera (no l'única, però sí una de les més privilegiades) de viure la identitat cristiana en el món; de l'altra, el discipulat cristià radicalitza el voluntariat social i amb ell la nostra ciutadania, en dotar-lo d'una narrativa de lliurament radical a l'altre. és una resposta a l'amor incondicional del Pare, és a dir, la narrativa existencial de Jesús de Natzaret.

1. DEIXEBLES QUE RESPONEN A L' AMOR PRIMER

La comunitat cristiana troba la motivació per a viure la caritat (amor fratern, fet de justícia i misericòrdia, a l'estil del nostre Déu) en l'haver estat estimats pel Crist. és aquest amor i no altra cosa (Llei, Tradició, seguretat, etc.) el que constitueix la norma de la nostra moralitat. Per tant, totes les nostres accions altruistes, solidàries i compassives neixen de la gratitud a un amor primer, immerescut i impagable.

Aquest fet que pot semblar-nos una perogrullada és la clau del que anem a analitzar seguidament. La radicalitat que hem plantejat fins ara només pot viure's des de la resposta agraïda a un amor que en primer lloc ens ha desbordat. Com afirma P. Jaramillo, el voluntariat ve a ser l'expressió pràctica d'entendre la pròpia existència com a do rebut. Qui s'entengui a si mateix des d'aquesta radicalitat creient, necessàriament expressa aquest reconeixement en una existència viscuda com a do ofert. Som do de Déu per tal de ser do per als altres .(13)

L'ètica cristiana no és un compendi de normes i deures, sinó una resposta agraïda. Ara bé, no podem oblidar que Jesús va formular un únic manament, el de l'amor. Tampoc no el podem separar de la narrativa (la història) de Jesús que defineix aquest amor, i del seu imperatiu per a tots nosaltres: estimeu-vos com jo us he estimat (Jn 13, 34-35). El lavatori de peus i la creu són la manera d'entendre, contemplar i viure aquest manament.

La paraula cristià, en el seu sentit més propi, significa seguidor de Crist . En els Evangelis, quan es parla de seguir Jesús, només s'utilitzen dos termes: mathetes (deixeble) i akolouthéo (seguint rere...). El substantiu discipulat no apareix com a concepte. Hi podem veure la idea pràctica que les primeres comunitats tenien del discipulat, com un camí, un procés, una pràctica, no un status o concepte teòric. Es tracta d'un procés en marxa, dinàmic, d'adhesió i participació amb Jesús, el Crist.

Una última consideració. Només una de cada deu vegades que la paraula deixeble apareix a l'Evangelí fa referència als Apòstols. Es tracta, per tant, d'un terme referit a tots els que seguim Jesús: no hi ha castes dins l'Església cristiana, o si més no, no n'hi hauria d'haver.

Característiques d'aquest discipulat

a) Un trencament total amb el passat. Implica abandonar la família i els interessos propis (Mc 1,16-20; 2,14; Lc 14,26), dir no a un mateix (Lc 14,27), perdre l'autonomia

econòmica i trencar amb els valors imperants (Cf. Mc 10, 41-45). La crida de Jesús demana i fa possible trencar amb el passat alhora que ofereix al/la deixeble un futur nou.

b) Entrar en una relació de tota la vida amb Jesús. El text de Mc 3,14, perquè estiguessin amb Ell ens dóna el sentit del discipulat. Inclou la participació en la incerta vida de Jesús, en el seu patiment i mort (cf. Mc 10,39;8,34). No es tracta de repetir les doctrines del Mestre imitant-lo, ni d'adherir-se a Ell d'una manera intimista. El deixeble col·labora dia a dia amb Jesús en la vinguda del Regne.

c) Ser enviat en missió. L'element crucial és la inclusió en el ministeri de Jesús. El deixeble és cridat i enviat al mateix temps. En ell hi coincideixen des del principi.

L'Església és la comunitat dels deixebles de Jesús . Això exigeix, en expressió de Schillebeeckx, escriure el cinquè evangeli , a partir de la pròpia història, la dels marginats i la de la comunitat cristiana.

2. DEIXEBLES COM A CIUTADANS

Ja hem vist que la nostra identitat cristiana és un regal del qual ens fem conscients per Jesús. Per aquest motiu només podem entendre aquesta identitat rebuda mitjançant l'actualització de la història de Jesús i de la comunitat creient, en les nostres pròpies vides. Aquesta història nostra ha de ser analitzada en funció de la relació que mantenim amb Déu, amb el nostre proïsme, amb el món i amb nosaltres mateixos. Comptem per a aquesta anàlisi amb tres grans criteris: fe, esperança i amor.

Perfil del discipulat

Aquestes tres virtuts són l'esquema bàsic d'on arrelen d'altres virtuts més específiques que donaran el perfil del discipulat cristià:

L'obertura a escoltar i respondre a la crida de Déu.

La gratitud, com a característica de la nostra relació amb Déu. Gratitud que hauria d'afectar la resta de les nostres relacions (amb nosaltres mateixos, amb els altres i amb l'entorn) i que s'actualitza en la lloança.

Compassió, perdó i justícia, com les virtuts bàsiques de la nostra relació amb el proïsme. La misericòrdia i fidelitat de Déu, la justícia parcial de Déu en favor de l'orfe i de la vídua, són el paradigma de la manera cristiana de relacionar-se amb l'altre. La relació intratrinitària també ens ensenya a basar les nostres relacions en la reciprocitat, no en la necessitat o el domini. Finalment, la universalitat de la voluntat divina de salvació mou a trencar les fronteres sociològiques de l'Església.

La solidaritat en l'ús compartit dels recursos naturals , regal de Déu per a tota la humanitat, la d'avui i la del futur.

Un ús creatiu dels recursos personals com a manera de fer-se plenament humà. Amb això, el deixeble porta a la plenitud el que significa ser humà.

La formació d'una persona amb aquestes característiques és la tasca de la comunitat cristiana. Ho fa basant-se en la memòria viva de Jesucrist, a través de paraules i fets de salvació. En aquest sentit, la narrativa de Jesús es re-actualitza, gràcies a la comunitat, i en fer-ho, modela el caràcter dels cristians/nes.

La comunitat de deixebles de Jesús té un doble objectiu: estar amb Ell i predicar la Bona Notícia. Restringir les nostres concepcions personal i comunitària del discipulat a estar amb Ell (vida intraeclesial), porta a l'aïllament i al rebuig sectari del món. Limitar-se a la missió comporta la devaluació de la mediació comunitària.

3. DEIXEBLES: CIUTADANS I FORASTERS

En analitzar aquest tema, no podem oblidar el rerafons escatològic que impegna tot el N.T.: el final d'un temps caduc i l'inici d'un temps nou, el del Regnat de Déu. Des d'aquesta perspectiva, el millor que es pot dir del poder de l'Estat i de la ciutadania és que, malgrat siguin merament provisionals, poden ser considerats com un instrument al servei de la voluntat de Déu. La distància crítica que s'observa en els textos neotestamentaris respon a aquesta tensió entre el ja del temps de Déu, iniciat en Crist, que relativitza absolutament l'estructura social, i l'encara no de l'espera del triomf definitiu en Crist.

Les estructures no són exaltades i encara menys legitimades com a reflex de l'ordre etern de Déu; l'ordre existent ha de ser reorientat. D'aquesta manera, la nova secta dels cristians que no tenia un ethos cultural propi, va ser capaç d'assumir el millor de la cultura que l'envoltava i subordinar-ho al Senyor.

Segons el teòleg nordamericà Stanley Hauerwas, l'Església no ha de preocupar-se de si és o no en el món; l'única preocupació és com estar en el món, de quina manera i amb quin objectiu (14). Aquest com de la presència eclesial en el món es debat entre dos extrems: des del pol sectari, que reclama una major distància crítica i aïllament de les estructures socials, fins a la inculturització total, que deixa el fet cristià reduït a l'àmbit privat (actitud molt present en l'ambient secularitzat del catolicisme progressiu espanyol).

Malgrat l'atracció que ens produeix un estil d'Església confessant, crítica radicalment amb els poders i estructures del sistema, no podem oblidar el paper que la raó i la cultura juguen en el desenvolupament humà (i per tant, cristià) de la persona. Si volem transmetre la Bona Notícia al món, no podem trencar els canals de comunicació que ens hi lliguen. Finalment, hem de reconèixer que Déu treballa no només dins de la comunitat eclesial sinó a tot arreu.

Es requereix una actitud humil que sàpiga reconèixer les contribucions de la cultura i la societat secular a la comprensió i praxi cristianes de la vida.

L'Església ha defensat, històricament, el seu dret i obligació a transformar el món i s'ha oposat a l'abandó sectari del mateix. D'aquí prové la seva lluita per la llibertat d'"exercir la seva missió entre els homes sense dificultats i donar el seu judici moral, àdhuc sobre matèries referents a l'ordre polític quan els drets fonamentals de la persona ho exigeixin" (Gaudium et Spes, 76).

La pregunta sobre el com de la relació Església-món continua oberta; no hi ha una resposta senzilla i universal. La perspectiva escatològica ens obliga a viure en una perpètua tensió entre sectarisme i aculturació (pèrdua d'identitat en el procés de la inculturació). De fet, silenciar la crítica provinent dels moviments perifèrics podria portar l'Església a lligar-se excessivament als poders polítics. Tanmateix, subratllar en excés l'especificitat de la vida cristiana faria impossible la missió d'evangelitzar la cultura i el món. La tensió ens obliga a ser ciutadans sense perdre la distància del que se sap foraster.

III. VOLUNTARIAT SOCIAL COM A CIUTADANIA CRISTIANA

Després del que hem dit en el capítol anterior, podem afirmar que malgrat l'existència d'una manera plural de ser cristià /na en el món, els cristians estem cridats a viure en la nostra societat exercint la ciutadania amb una radicalitat especial. Aquesta radicalitat resulta d'aplicar als nostres deures ciutadans els criteris que hem vist en parlar del discipulat.

He defensat que el voluntariat social és un dels mitjans privilegiats per a viure en la pràctica aquesta manera cristiana de ser ciutadà. En la tensió entre ciutadania i discipulat, el voluntariat social permet de viure en la frontera , participant de les dues condicions sense disminuir-les ni confondre-les.

En aquest capítol analitzarem en què es fonamenta el voluntariat social des de la fe en Jesús el Crist, quines contribucions aporta el discipulat a l'acció voluntària i com es caracteritzaria la ciutadania cristiana.

1. VOLUNTARIAT SOCIAL COM A TASCA CRISTIANA

Existeixen dues fonts principals per a comprendre el voluntariat com a tasca cristiana.

a) La preocupació pels pobres al llarg de l'Escriptura. Preocupació que ens parla de la mateixa identitat divina. El Nostre Déu és un Déu relacional i en Ell la relació es basa en l'amor, no en el domini ni en l'exclusió. D'aquesta manera, des de l'antiga Aliança de Jahvè amb Israel al Sinaí, la relació amb Déu passa per l'atenció a aquells que no es poden defensar per ells mateixos, la vídua i l'orfe (Ex 22,21). El Déu compassiu de l'Antic Testament (Ex 34,6) va més enllà de la Llei i la justícia. El llenguatge de Déu no es basa en drets, sinó en la misericòrdia i compassió.

b) El concepte de discipulat, analitzat anteriorment. El manament de l'amor al proïsme, juntament amb l'explicació del significat de la paraula proïsme en el relat del bon samarità (Lc 10,25-37) i la proposta de les benaurances, atorguen un lloc central a l'atenció de l'altre en la vida del/la deixeble. De tal manera van units l'amor a Déu i al proïsme que no pot haver-hi confessió de fe sense el testimoni de l'amor i compassió pels altres (Cf. Mt 25, paràbola del Judici final).

És en l'enviament en missió on trobem la crida al cristià a una acció voluntària. Jesús demana als seus deixebles quan els envia a proclamar la Bona Nova: guariu malalts, ressusciteu morts, netegeu leprosos, expulseu dimonis. Ho heu rebut gratuïtament, doneu-ho gratuïtament (Mt 10,8). D'aquesta manera no hi pot haver proclamació de la Paraula de Déu sense pràctiques del Regne .(15) I les característiques d'aquestes pràctiques coincideixen amb les que vam veure del voluntariat social: gratuït, orientat a l'altre, dirigit a la inclusió en la comunitat.

Per tant, el voluntariat social no és cap opció lliure del cristià; és una crida, un mandat, una característica intrínseca del nostre discipulat. Resulta impossible ser cristià /na, pertànyer a la comunitat de la memòria de l'amor i el lliurament de Déu per la humanitat sense donar-nos gratuïtament , a l'estil del nostre Déu i en resposta agraïda a la seva iniciativa. És per aquest motiu que el bisbe Echarren afirma que tot cristià, pel fet de ser deixeble de Jesucrist, ha de ser un voluntari social .(16)

2. EXISTEIX UN VOLUNTARIAT CRISTIÀ ?

Un estudi sobre el voluntariat ens ofereix les següents característiques, relacionades amb la presència cristiana:

a) La motivació religiosa és molt freqüent a l'hora de justificar la raó de la nostra acció voluntària. Aquesta motivació no apareix en solitari: els ideals de tipus religiós es barregen amb l'autorealització (p.ex., creuar les fronteres socials, conèixer noves persones, guanyar experiència, etc.). No ens hem d'enganyar, la motivació religiosa no és incompatible amb l'individualisme.(17)

b) L'Escriptura ens proveeix d'un llenguatge de compassió i obertura a l'altre, que té un paper vital a l'hora de donar sentit a l'experiència d'ajudar els altres. Encara que ho pugui semblar, aquest punt no és secundari en la nostra cultura utilitarista. Com donar sentit a la impotència i ineficàcia viscudes en l'acompanyament d'un malalt terminal? és cert que hom intenta d'aplicar criteris econòmics i utilitaristes a l'acció voluntària, per l'intent resulta caricaturesc en la majoria dels casos. L'alternativa no és mercantilitzar ni estatilitzar el llenguatge del voluntariat, sinó obrir escletxes de relació compassiva i gratuïta en una cultura necessitada d'humanitat.

c) La pertinença a una comunitat predispone el voluntari en més gran mesura que la fe sola. La comunitat cristiana evita que l'acció voluntària es converteixi en justificació i legitimització de l'individualisme, encara que sigui religiós. La comunitat acompanya el cristià, li aporta una narrativa la de Jesús i una tradició, feta de lluita i esperança, i el predispone a un estil radical de servei. És la comunitat cristiana la que pot ajudar a una reflexió crítica, des dels criteris de les Benaures sobre l'autèntica compassió, solidaritat i justícia del nostre altruisme. A més, en un voluntariat que pretén la inclusió dels qui queden al marge, és absolutament necessària la comunitat per a vehicular aquesta inclusió. Només si un grup amb identitat i història pròpies i connectat amb la societat avala l'"admissió" dels exclosos aquesta es farà possible.

d) Es lliura en la nostra cultura una batalla semàntica entre l'univers de significats que sorgeix de paraules com justícia i solidaritat i el que es desprèn de termes com compassió i gratuïtat. La teologia feminista dels últims anys ha subratllat el paper central de l'amor i el *caring* (cura gratuïta de l'altre) juntament amb el de la justícia. Els defensors de la justícia tenen por que parlar de compassió i gratuïtat sentimentalitzi i difumini la radicalitat del compromís pel canvi de les estructures. Per altra banda, els defensors de la misericòrdia, la tendresa i la compassió en la lluita per la justícia recriminen als primers que no tenen implicació personal, la seva falta de sensibilitat per escoltar i donar protagonisme a les víctimes del sistema, la seva rigidesa quasi-burocràtica a l'hora de treballar amb els exclosos... Necessitem d'ambdós universos de significat per comprendre i donar sentit al voluntariat. La proposta cristiana és avançar en la implicació i relació directes, que ens portaran a la radicalitat de la nostra anàlisi i a la utopia. En paraules de J. Coleman, si en qualsevol estratègia de la teologia cristiana es considera central l'opció fonamental pels pobres, ens portarà (això) més enllà de les categories de justícia fins a la solidaritat, la comunitat en el sofriment i l'agape.(18)

Aquesta opció implica una nova ètica de la solidaritat i la diferència, una nova Església entesa com a comunitat d'inclusió i integració i, finalment, una nova justícia, més profunda i més humana.

L'opció pels pobres, contribució del discipulat a la ciutadania

Com vam veure en el primer capítol, resulta difícil encaixar la raonabilitat del privilegi epistemològic dels pobres igual com l'opció preferencial per ells. Aquesta dificultat desapareix

(la de la raonabilitat teòrica, no la de la vivència pràctica) en pensar la nostra vida en funció de l'estil de Jesús de Natzaret.

Aquesta opció explícitament requerida, en primer lloc, en els Documents de Medellín i de Puebla, i posteriorment confirmada en diversos documents pontificis (cf. Sollicitudo Rei Socialis, 47) té una llarga història en la reflexió social de l'Església. No és simplement una qüestió ideològica, ni tanmateix política.

Es tracta d'una manera de viure que exigeix:

- implicació personal (estil de vida, treball, ubicació social),
- anàlisi socio-política,
- assumptió de compromisos concrets,
- i, per descomptat, conversió.

Això implica un canvi radical en la nostra visió de la realitat i, fins i tot, de la nostra idea de justícia. Per aconseguir-ho hem de començar per unir la consciència històrica que emergeix de les veus dels oprimits juntament amb la interpretació de l'Escriptura, feta des dels exclosos.

A més, una opció com aquesta no pot quedar reduïda a la immediatesa de l'encontre personal. Exigeix també un treball estructural, amb les mediacions socials, pel canvi social. Això portarà conflicte, tensions, rebuigs i desqualificacions. No ens resulta nou. S'ha produït en la societat i en l'Església durant les darreres dècades. El que sí que és novetat és la insistència en la necessitat d'un contacte directe amb els exclosos, i d'una conversió personal que assumeixi la cultura i la cosmovisió de les capes últimes de la societat.

La contribució del discipulat a la ciutadania és fonamentar en la mateixa identitat humana la necessitat d'una societat fraterna i justa. La novetat d'aquesta ciutadania la trobem en la seva capacitat per a unir la memòria perillosa de Jesús a la memòria, també perillosa, de la llarga història de patiment de la humanitat. Oblidar aquesta aportació és la més gran traïció que, com a cristians, podem fer a la proclamació de la Bona Notícia. No tot voluntariat, com no tota manera d'exercir la nostra ciutadania, és cristià. Per acabar la nostra reflexió ens cal apuntar en què es concreta la dimensió cristiana de la nostra acció voluntària, del nostre treball per a una societat més justa i solidària, des de la fe en Jesús, l'ajusticiat a la creu i vencedor de la mort.

3. CIUTADANIA CRISTIANA

La vida de Jesús, les seves paraules i les seves pràctiques de justícia marquen l'estil cristià de la solidaritat i del treball amb i pels pobres; ens demana una implicació crítica en la societat. He proposat l'opció pels pobres com la contribució principal del discipulat a la ciutadania. Aquesta contribució és doble. Suposa col·laborar amb la voluntat de justícia i compassió del nostre Déu i impulsar una concepció comunitària de la societat: una comprensió radical dels deures ciutadans que trenca amb el nostre llenguatge de drets adquirits, proposant un llenguatge de compassió i justícia.

Perquè la nostra ciutadania la nostra pertinença i treball en la societat en què vivim sigui cristiana, ha de ser crítica, utòpica, radical i compassiva. Aquests qualificatius aplicables també a la ciutadania cristiana ens serviran de criteri d'avaluació de la radicalitat del nostre voluntariat.

3.1. Ciutadans crítics

La nostra crítica neix de la tensió entre el discipulat i la ciutadania. Ja hem fet referència a la distància crítica que com a membres del cos de Crist hem de mantenir davant de qualsevol estructura social. Però distància crítica implica compromís amb les mateixes estructures i mediacions humanes per tal de millorar-les.

No podem ser sectaris. No fou l'estil de Jesús. La mateixa organització de la comunitat cristiana ha de tractar amb altres organitzacions socials, col·laborar amb elles i/o barallar-se amb elles, si vol viure autènticament la seva identitat cristiana.

En aquesta relació conflictiva, no es pot menysprear la legítima autonomia de l'ideal ciutadà.

El respecte a la pluralitat humana i al dret de tots a construir la societat humana, ens obliga a la col·laboració, al diàleg, i a acceptar les contribucions que la ciutadania secular ens aporta al nostre estil de vida. Les podem resumir en:

- ampliació del camp d'acció de la solidaritat cristiana més enllà de les fronteres sociològiques de l'Església davant les temptacions sectàries i de portes tancades (els nostres pobres, els nostres marginats, els nostres compromisos... són expressions encara freqüents en ambients cristians);
- exigència d'una actitud més humil en el nostre treball refusant la utilització prepotent del poder institucional;
- posada a prova de la reivindicació cristiana d'alliberament en aquest món, per l'acció de la Gràcia de Déu.

Si no volem que aquesta proclamació resti buida, cal la nostra aportació d'alternatives que dignifiquin la vida humana dels oprimits i marginats.

En l'àmbit del voluntariat aquest respecte a la nostra doble identitat implica, en paraules de García Roca, un esperit de complementarietat en lloc d'un de contraposició, colonització o simple juxtaposició.⁽¹⁹⁾ Una de les claus del futur de l'acció voluntària cristiana es juga en la nostra capacitat de complementarietat crítica amb altres organitzacions socials i amb l'Administració de l'Estat. Si deixem les polítiques socials en mans d'altres, si ens considerem millors (més compassius, més radicals o qualsevol altre qualificatiu) i menystenim l'experiència i capacitat de gestió del sector estatal... haurem perdut, de nou, la possibilitat de generar una societat diferent, i així, haurem traït una vegada més aquells a qui dèiem servir: els exclosos.

3.2 Ciutadans utòpics

Com a cristians som ciutadans de dues ciutats (*Gaudium et Spes*, 43). Això ens exigeix de ser bilingües, és a dir, capaços de parlar i viure el llenguatge bíblic amb la seva càrrega de compassió i radicalitat, de patiment històric i esperança; i el llenguatge de la nostra cultura amb la seva manera de pensar crítica i racional. De què serveixen els nostres discursos radicals si no admeten mediació cultural i, per tant, són incomprensibles? Moltes de les nostres argumentacions i explicacions de la radicalitat cristiana xoquen amb el bloqueig racional dels nostres contemporanis.

La necessària traducció al llenguatge social de la nostra visió utòpica no pot fer-nos perdre la radicalitat de la nostra esperança. De fet, el discipulat afegeix a la política una visió utòpica que arrela en l'Evangeli com a promesa, judici i vocació. Promesa d'una societat nova, justa i solidària i que, tot i moguda per nosaltres, avança per la mà de Déu. Judici d'un món que margina la seva gent i els nega la dignitat i llibertat de fills de Déu. Vocació o crida a la construcció d'un ordre nou on sigui possible proclamar la Bona Nova a tota la humanitat.

La utopia cristiana per a la societat és comunitarista. Els principis exposats en la Doctrina Social de l'Església, el de subsidiarietat i el seu complementari de socialització, units al concepte de justícia com a participació i al de l'opció pels pobres ofereixen una estructura d'anàlisi crítica de la societat i guien la comunitat cristiana a la recerca d'un ordre social just i solidari.

La progressiva complexitat dels móns vitals i de les relacions entre els agents socials, obliga a seguir analitzant i intervenint en l'entramat social. Aquí hi té un paper crucial el voluntariat social: aporta dades de les noves formes d'opressió i marginació, i manté l'horitzó utòpic gràcies a una continuada anàlisi socio-política.

3.3 Ciutadans radicals

La nostra radicalitat no és altra que la del lliurament de Jesús per tota la humanitat. En l'assumpció per part de Jesús del dolor de la humanitat, i en la seva resposta d'acceptació al Pare, trobem la clau del perquè els cristians creiem que és necessari ser a prop, ser inclosos, en els sectors de població que continuen crucificats. Ens cal vetllar perquè aquesta proximitat radical a les víctimes no ens faci apologetes del patiment. No valorem el dolor en ell mateix; el nostre apropament no ha de ser culpable, sinó alliberador, portador d'esperança, obert a descobrir dignitat humana on la societat la nega.

La invitació és a una ciutadania molt més compromesa que la que se'ns ofereix des de la nostra democràcia formal, més encarnada que la d'un cert humanisme preocupat només per la fraternitat i no per la revolució que aquí (i en els documents pontificis) es demana: assolir la inclusió de tots i que tota la societat visqui i lluiti unida pel Bé Comú. Poc més podem dir d'aquest aspecte, n'hi ha prou amb llegir de nou l'apartat del voluntariat cristià. Si ens prenem seriosament l'opció pels pobres, si el nostre món d'amistat i de relació inclou aquells que fins ara restaven exclosos, si la nostra visió de la realitat es fa mestissa, acceptant els seus punts de vista i les seves eines culturals d'anàlisi... si, en definitiva, continuem llegint Mt 25 i en arribar a el que va fer per un d'aquests petits... les nostres entranyes es commouen... la nostra ciutadania serà cristianament radical de ben segur.

3.4 Ciutadans servidors

Tot el que hem anat dient és únicament possible des de l'exemple de Jesús en el lavatori de peus (Jn 13,1-17). El nostre Déu es fa servidor nostre. I és que, als peus de l'altre, la vida pren un significat diferent. Quan Jesús es posà als peus dels deixebles sabia que la seva fi era a prop: havia estimat els seus que vivien al món i els estimà fins a l'extrem (Jn 13,1). Aquest és el context existencial de Jesús, l'amor, des del qual comprendre la resta d'aquell darrer encontre. En oferir part del nostre temps com a voluntaris, no intuïm els canvis que es produiran en nosaltres. De la compassió i l'encontre amb el que pateix passem a la ràbia i la indignació pel patiment injust. Això ens obliga a analitzar i mirar d'aturar-ne les causes, i en fer-ho se'ns en van energies i ens canvia la vida. I, quan acabem, tot i haver alleugerit el patiment, som conscients que el mal continua viu a la nostra societat. Per tant, si ens deixem impregnar, incloure en la narrativa de Jesús, donarà sentit al nostre lliurament gratuït, sostindrà les successives crisis de desencís per les quals, inevitablement, ha de passar, tot aquell que es compromet radicalment. A més, tindrem una concepció diferent de la persona i de la societat que impliqui la visió des dels pobres i la lluita per una societat inclusiva.

Finalment, és des d'aquesta narrativa que ens adherim a una tradició i a una comunitat. D'elles rebem l'impuls, la formació, el llenguatge, els valors per apropar-nos radicalment a la injustícia i lluitar amb ella a l'estil de Jesús.

El voluntariat social, reforçat pel llenguatge i tradició de la comunitat creient ofereix un camí d'integració d'ambdós universos: el de la justícia i el de la gratuïtat, en implicar el compromís personal amb la lluita per la justícia social i el canvi d'estructures. Servei directe sí, però també enviats a proclamar i a defensar en l'arena política la nostra alternativa solidària. La doble tasca de tot voluntari cristià (implicació personal i denúncia-proposta) es fa d'aquesta manera confessional, confessant d'un Déu que estima sense condicions i sense exclusions. L'amor -fet de servei, gratuïtat, compassió, denúncia, anàlisi i proposta- és el criteri últim de la nostra acció voluntària, de la nostra ciutadania cristiana. Aquest principi provoca conflicte amb la societat i amb la mateixa Església, però és el que ens permet de comprendre el voluntariat social com a discipulat cristià, que no és res més que actuar amb justícia, estimar amb tendresa, i caminar humilment prop del nostre Déu.

NOTES

1. BOLLAERTS, Liliane. El Voluntariado en Europa. Madrid: Cruz Roja Española, Departamento de Voluntariado, 1987. En: Conferencia Nacional sobre Voluntariado, Sevilla, 8-10 Mayo 1986, p.17.
2. CALO, José Ramón. "Qué es ser voluntario?". Madrid: Plataforma para la Promoción del Voluntariado, 1990. En Cuadernos de la Plataforma, 2, p.14.
3. GARCÍA ROCA, Joaquín. Solidaridad y Voluntariado. Santander: Sal Terrae, 1994. p.62.
4. BELLAH, Robert, (et al.) The Good Society. New York: Vintage Books, 1992, p.254.
5. Cf. DAHL, Robert A. Democracy and Its Critics. New Haven: Yale University Press, 1989. p.111-112.
6. Per a una anàlisi de la importància de la Inclusió en l'aprofundiment i reforma de la nostra democràcia occidental, Cfr. DAHL, Robert, op.cit. p. 119-134.
7. GARCÍA ROCA, Joaquín. op. cit. p. 137.
8. Les enquestes sobre les motivacions del voluntariat reflecteixen, no només que l'individualisme no és incompatible amb el servei, sinó que l'autorealització és una motivació força freqüent a l'hora d'ajudar els altres.
9. CATALÀ, Toni. Salgamos a buscarlo. Notas para una teología y una espiritualidad desde el Cuarto Mundo. Sal terrae: Santander, 1992. A Aquí y Ahora, 21. p. 17. La crítica de Català no es dirigeix únicament a les polítiques socials , inclou també la lectura científica dels miracles de Jesús que permet de mantenir les fronteres socials, davant la pràctica incloent d'aquests miracles.
10. BELLAH, Robert, op. cit. p. 282.
11. Una idea de justícia com aquesta demana una comunitat que la sostingui. Per a una discussió sobre la relació entre justícia i comunitat, així com sobre la necessària revisió de la nostra concepció legalista i de drets de justícia, Cfr. SELZNICK, Philip. The Moral Commonwealth. Social Theory and the Promise of Community. Berkeley: University of California Press. 1992, cap. 15
12. GARCÍA ROCA, Joaquín, op. cit. p. 52.
13. JARAMILLO RIVAS, Pedro. El Voluntariado Social: la mística de la gratuidad. Madrid: C ritas Española, 1.993. En Corintios XIII, 65, p. 176.
14. HAUERWAS, Stanley and WILLIMON, William H. Resident Aliens: Life in the Christian Colony. Nashville: Abingdon Press, 1994, p. 48. Hauerwas és un dels teòlegs comunitaristes d'Estats Units. Els seus escrits tenen un cert aire sectari, per les seves propostes i preguntes són sempre suggerents, especialment en la reivindicació de la comunitat cristiana i la seva identitat.
15. CATALÀ, Toni, op. cit. p. 15.
16. ECHARREN, Ramón. El voluntariado social: aviso para creyentes. Santander: Sal Terrae, 1989. En Sal Terrae, 911, p. 464.
17. Cfr. WUTHNOW, Robert. Acts of Compassion. Princeton University Press, 1991. esp. p. 121-190. Wuthnow ofereix una suggerent anàlisi del paper de la fe en l'acció voluntària.
18. COLEMAN, John A. An American Strategic Theology. New York: Paulist Press, 1982, p. 207.
19. GARCÍA ROCA, Joaquín. Público y privado en la Acción Social. Del Estado del Bienestar al Estado Social. Madrid: Popular, 1992. (Trabajo Social; 18), p. 62.

APÈNDIX 1: UN REPTE PER AL VOLUNTARIAT: LA SEVA APORTACIÓ A UN ALTRE MODEL DE SOCIETAT

Extret de: Víctor Renes, Panorama del voluntariado: elementos para una radiografía, Revista de estudios de Juventud (Ministeri d'Assumptes Socials), desembre 1989.

El compromís pel canvi és un axioma per al voluntariat. Un voluntariat conservador és una contradicció. El voluntariat neix perquè veu disfuncions, necessitats insatisfetes, sofriments físics i morals i decideix intervenir per a canviar aquestes situacions. El problema és: què intenta modificar el voluntariat? Fins a quin punt està disposat a bolcar-se sobre el canvi? (G. Pasini). Ens cal descobrir com un voluntariat pot constituir consciència crítica i, per tant, produir canvis. Vegem el conjunt de valors que sostenen la intervenció del voluntariat:

- El pas d'una cultura de tipus elitista selectiva, en la qual prevalen les relacions de força,
... a una cultura comunitària amb la consegüent atenció privilegiada als més febles.
- El pas de l'individualisme i del rebuig dels problemes dels febles, en tant que problemes aliens,
... a la corresponsabilitat pel que respecta a les persones i a la societat.
- El pas de l'hàbit de l'anonimat
... a la recerca de relacions personalitzades.
- El pas de l'hedonisme
... al sacrifici; el servei als pobres no és, per la seva naturalesa, agradable.
- El pas del consumisme i la categorització del tenir,
... al ser com a referència d'una qualitat de vida que retroba com a tal l'austeritat, testimoniada per moltíssimes comunitats del voluntariat.
- El pas de l'emotivitat i provisorietat
... a la fidelitat i a la continuïtat de les relacions i del servei.

Aquests valors seran un impuls per al canvi en la mesura en què siguin assumits permanentment per la persona i es reflecteixin, en conseqüència, en la vida quotidiana, en el compromís polític, etc.

El canvi pot venir també del contacte humà dels voluntaris amb els pobres i marginats. Una relació humana ben conduïda pot remoure el passotisme i la fatalitat, suscitar i mobilitzar energies facilitant un procés d'autonomia i alliberament de les persones assistides.

Una altra contribució pot néixer del contacte amb els professionals dels serveis: amb el seu testimoniatge els indueix a verificar la validesa de les seves prestacions i la humanització de les relacions.

Aquestes aportacions plantegen també uns interrogants. és obvi que els voluntaris han de ser igualment modificats per les persones a qui ajuden sobre la base dels valors de què són portadors. En cas contrari no es produeix una relació real d'ajuda. La simple relació humanitària pot alleugerir el patiment, però no suposa un canvi real en els drets dels quals no gaudeixen les persones ajudades.

La pròpia aportació al canvi dels voluntaris, fa inevitable la pregunta: Què ha de ser canviat a la societat, a les institucions, als serveis, perquè siguin modificades les condicions de pobresa i marginació en una perspectiva promocional i alliberadora? és inevitable abordar l'espai de la presència del voluntariat en el camp social i polític .

Un canvi en profunditat exigeix l'aportació de totes les forces culturals, socials i polítiques sense oblidar aquelles a les quals la població ha confiat la gestió del bé comú. Dins d'aquestes forces el voluntariat, per la seva sensibilitat social i pel seu contacte quotidià amb els febles, disposa d'un potencial de canvi potser insubstituïble.

En relació amb la seva presència en el camp social , l'objectiu central és que els problemes de pobresa i marginació arribin a ser considerats i tractats com un problema de la pròpia societat, així com el de modificar la cultura dominant que es resigna a considerar aquests problemes com a components fisiològics del desenvolupament social.

Pel que fa al camp polític , en síntesi es pot dir que la relació amb les administracions públiques es mou sobre dos rails complementaris:

El de l'estímul i la denúncia contra incompliments, inoperàncies, disfuncions, carències legislatives.

El de la col.laboració activa, promovent iniciatives pilot de serveis i desenvolupant una vertadera i escaient col.laboració concretitzada, en un equilibri no sempre fàcil entre el manteniment d'una substancial llibertat de cara al poder i la demostració d'una concreta voluntat de col.laboració.

APÈNDIX 2: LA IDENTITAT DEL VOLUNTARIAT: DECÀLEG PER A UNA RECERCA

Tret de Joaquín García Roca, Solidaridad y voluntariado, Ed Sal Terrae, 1994, llibre que recomanem molt vivament, i que recomana per ell sol l'èxit editorial i de crítica que ha rebut. García Roca pretén en primer lloc realitzar una visita guiada pels territoris de l'acció voluntària i en aquest sentit posseeix un innegable interès sociològic. Situa el voluntari en un horitzó nou, obre finestres i li dóna elements crítics per poder entrar en aquest món, tan sovint desconegut. El llibre resulta guia i acompanyament; a més d'animar dóna pautes per a la reflexió i l'acció. El recomanem i volem transcriure el següent decàleg amb què acaba el llibre.

1. El voluntariat necessita descobrir la complexitat dels processos socials; una idea simple és una idea simplificada. Els problemes socials tenen la forma de la teranyina: estan teixits per multitud de factors. Saber estar en una societat complexa disposant d'una bona informació és una qualitat essencial del voluntariat avui.

2. El voluntariat només té sentit quan no perd de vista l'horitzó de l'emancipació. és necessari donar tendresa a un malalt terminal o acollir una persona que lluita contra la seva addicció, però només val la pena si és un pas més en l'eliminació de les causes de la marginalitat i del patiment innecessari.

3. L'acció voluntària només té qualitat ètica quan és l'opció lliure d'un subjecte dins d'una triple aspiració: l'estima de si mateix, la solidaritat amb els altres i el compromís per una societat justa.

4. El voluntariat no és cap coartada per desmantellar els compromisos de l'Estat, sinó més aviat per a reclamar-los. Si la seva presència és, en algun moment, un pretext perquè l'Administració es retiri o redueixi els seus esforços, el voluntariat ha entrat en zona de perill.

5. L'acció voluntària és com una orquestra: importa que soni bé; importa poc si la flauta és de fusta o de metall, si és propietat d'un o de l'altre. A l'orquestra hem d'exigir-li coordinació, coherència i concentració d'esforços. El voluntari és sempre un co-équipier. La fragmentació no porta enlloc, i en l'equip cadascú juga en el seu propi lloc col·laborant amb la resta en funció de la partida.

6. L'acció voluntària ha de tenir competència humana i qualitat tècnica. Amb l'amor no n'hi ha prou; si, per ignorància o per incompetència, féssim patir una persona fràgil, malgrat ser amb la millor intenció, només aconseguiríem d'augmentar la seva impotència i marginalitat.

7. El voluntariat ha de guanyar espais en les classes populars. No pot ser una institució que interessi només les classes mitjanes ni aquells a qui els sobra temps; m s aviat respon a l'exercici de la ciutadania que es responsabilitza dels assumptes que afecten a tots.

8. El voluntariat valora el professional de l'acció social i buscarà sempre la complementarietat; però, per aix mateix, no es converteix en auxiliar ni en corretja de transmissió, sinó que defensa l'espai de llibertat que li és propi.

9. El voluntariat necessita avui disciplinar la seva acció. Les millors iniciatives es perden per incapacitat de sotmetre-les a un programa, a uns objectius, a un mètode, a uns terminis, a una dedicació seriosa, a una avaluació. La bona intenció és un camí viable si hi ha disciplina; quan no n'hi ha, és un fracàs. El voluntari refusa les paraules vanes i s'apropa als gestos eficaços. És important servir-se de paraules justes i d'expressions exactes.

10. L'acció voluntària demana reciprocitat: no s'orienta només a l'existència de l'altre, sinó al creixement d'ambdós, àdhuc si les seves contribucions són diferents. L'estima de l'altre no només exigeix l'acollida, sinó que a més espera una resposta anàloga.

QÜESTIONARI PER AL TREBALL EN GRUP

1. Si dediqueu un temps al voluntariat: Què us mou a fer-ho?

- *Quines són les motivacions?*
- *Confeccioneu una llista i valoreu-la. Són les mateixes que quan vau començar?*
- *Què us aporta la lectura d'aquest Quadern?*

2. Sovint la feina i les obligacions no ens deixen temps per a voluntariats:

- *Com viure integradament el discipulat o seguiment de Jesús i la ciutadania en els altres àmbits de la vida (feina, família,...)?*

3. Mireu de respondre les preguntes que l'autor proposa.

- *Vegeu les pàgines 7, 9 i 12.*

4. Segons l'autor del Quadern, i segons la vostra opinió:

- *Què afegeix la motivació cristiana al voluntariat social?*

5. Perquè el voluntariat pugui transformar la pròpia vida, i no sigui només un passeig per la pobresa:

- *Quines característiques indispensables ha de tenir?*

6. Penseu en les dificultats i crisis per les quals normalment ha de passar tot voluntari:

- *Quines són?*
- *Com superar-les?*

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94;
correu-e: espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>